

รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม*

ณิมลพรรณ พิพิมพ์จุฑา**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาแนวคิดทางกฎหมาย หลักการบัญญัติกฎหมาย เนื้อหากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายในปัจจุบัน ๒) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่สนับสนุนกฎหมาย ๓) ศึกษารูปแบบกฎหมายที่เป็นไปตามหลักพุทธธรรม จากการศึกษาพบว่า รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรมควรมีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยและไปเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกื้อกูลกันทั้งมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม และเอื้อต่อการให้มนุษย์พัฒนาไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้การร่างกฎหมายทุกฉบับต้องดำรงเนื้อหาไว้ภายในกรอบของกฎแห่งกรรม ศีล ๕ และมีชณิมาปฏิปทา

คำสำคัญ : รูปแบบ, กฎหมาย, หลักพุทธธรรม

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธศักราช ๒๕๕๖.

** ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๖.

A Model of law According to the Buddhist Principles

Abstract

This research article has three main objectives: 1) to study the concept of law, the legislation process, the content, enforcement, and interpretation of law at the present time; 2) to study the Buddhist doctrinal principles relating to law; and 3) to study forms of law that are in accordance with Buddhist principles. The research finds that the form of law that is in accordance with Buddhist principles is fitting for the Thai social context as it facilitates a content and peaceful coexistence among humans, animals, the environment, and aids the development of humans into complete (virtuous) beings according to Buddhism. In addition, the content of the law has to be in accordance with the Law of Karma, the Five Buddhist Precepts, and the Middle Path.

Keywords : Model, Law, the Buddhist principles.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากภาษิตละตินที่กล่าวว่า “ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นมีสังคม ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นจึงมีกฎหมาย (UBI HOMO, IBI SOCIETAS. UBI SOCIETAS, IBI IUS. ERGO UBI HOMO, IBI IUS)^๑ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างกฎหมายกับสังคม เพราะกฎหมายนั้นเกิดขึ้นจากสังคมและเพื่อสังคม ดังนั้น จึงกล่าวได้เบื้องต้นว่าเมื่อมีการรวมตัวของมนุษย์เป็นสังคมขึ้นจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์หรือกฎหมายเข้ามาจัดระเบียบให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยกฎหมายของประเทศต่างๆ ในโลกมีที่มาแตกต่างกันตามประวัติ ความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละประเทศ

สำหรับประเทศไทย กฎหมายไทยมีที่มาจากและมิวิวัฒนาการมานานเช่นเดียวกันกับกฎหมายของประเทศต่างๆ ในโลก ก่อนที่ประเทศไทยจะได้ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ประเทศไทยก็มีระบบกฎหมายเป็นของตนเอง ซึ่งจะอยู่ในรูปของกฎหมายจารีตประเพณีที่ได้ถูกปฏิบัติสืบต่อกันมาจนยอมรับว่าเป็นกฎหมายในที่สุดและก็ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในกาลต่อมาเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รู้และปฏิบัติตาม ต่อมาได้วิวัฒนาการโดยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศทางยุโรปเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกฎหมายให้ทันสมัยให้เท่าทันและเท่าเทียมนานาอารยประเทศ ทำให้กฎหมายที่มีอยู่และใช้อยู่ในสมัยนั้นส่วนมากจะลอกเลียนแบบมาจากทั้งสกุลกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law) ของอังกฤษและสกุลกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ของประเทศฝรั่งเศส กล่าวคือ ประเทศไทยมีระบบประมวลกฎหมาย

เป็นลายลักษณ์อักษรตามแบบระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และรูปแบบเนื้อหาของกฎหมายบางบทบัญญัติก็ได้นำรูปแบบการพิจารณาคดีตามแบบระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law) เข้ามาบัญญัติไว้ด้วยกัน

ดังนั้น บทบัญญัติกฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยจึงมีรากฐานมาจากแนวความคิดของต่างประเทศเป็นสำคัญ และบทบัญญัติกฎหมายส่วนมากจะได้แนวความคิดจากสำนักกฎหมายบ้านเมือง (Historical School) และสำนักกฎหมายเทคนิค (Technical School)^๒ จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า การที่กฎหมายไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดและรูปแบบของกฎหมายต่างประเทศและสำนักคิดทางกฎหมายต่างๆ ได้ส่งผลกระทบและได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมไทยในหลายประเด็น ได้แก่^๓

๑) เรื่องการบัญญัติกฎหมาย พบว่าการร่างกฎหมายหรือการบัญญัติกฎหมายไทย พิจารณาเพียงความต้องการทางด้านเนื้อหาของเรื่องนั้นๆ และกฎหมายใกล้เคียงกับเรื่องนั้นๆ แต่ขาดมิติทางการศึกษาลึกลงไปถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติของเรื่องนั้นๆ

๒) เรื่องเนื้อหาของบทบัญญัติกฎหมาย ไม่สอดคล้องสัมพันธ์กับบริบทสังคมไทยและเนื้อหาของกฎหมายส่วนมากไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยรวมในประเทศแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

๓) เรื่องการบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมาย พบว่า การบังคับใช้กฎหมายยังไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือย่อหย่อนที่จะปฏิบัติตามบทบัญญัติที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเรื่องนั้นๆ และไม่

^๑ สมยศ เชื้อไทย, *ความรู้กฎหมายทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ : วิทยุชน. พ.ศ. ๒๕๕๑), หน้า ๔๑.

^๒ สมยศ เชื้อไทย, *นิติปรัชญาเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ : วิทยุชน. พ.ศ. ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๕.

^๓ นิมลพรรณ พิพิมพ์จุฑา, *รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม*, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๕๖, หน้า ๔-๕.

สามารถตีความกฎหมายในเรื่องนั้นให้เข้าถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นได้

เมื่อกลับมาพิจารณาหลักของพระพุทธศาสนาพบว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องกฎหมายไว้ในพระวินัยปิฎก กล่าวคือ เมื่อภิกษุมีการละเมิดพระธรรมหรือมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม พระพุทธเจ้าจะทรงบัญญัติสิกขาบทที่หมายถึงกฎ ระเบียบ วินัยหรือข้อบังคับขึ้นไว้ให้ภิกษุพึงศึกษาและปฏิบัติตาม หากภิกษุรูปใดละเมิดหรือฝ่าฝืนสิกขาบทที่บัญญัติไว้ย่อมเป็นอาบัติหรือถูกลงโทษโดยสิกขาบทในพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ นั้น พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า แต่จะทรงบัญญัติเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น อนึ่ง พระพุทธเจ้ายังได้ทรงแสดงให้เห็นความเป็นจริงตามธรรมชาติหรือความเป็นธรรมตามธรรมชาติไว้ในอัครคณฺยสูตรซึ่งเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้ากล่าวถึง กำเนิดมนุษย์ สังคม โดยแสดงลำดับวิวัฒนาการมาเป็นขั้นๆ โดยมีการกล่าวถึงเรื่องที่สามารถเชื่อมโยงกับการมีกฎหมาย ความโดยสรุปในพระสูตรดังกล่าวมี ดังนี้ “...ความเห็นแก่ได้หรือการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้การติเตียน การกล่าวเท็จลวงเป็น “อธรรม” ที่ทำลายความผาสุกของชีวิตและสังคมและเมื่อมี “อธรรม” ปรากฏจึงมีการสมมติ “ราชาผู้มีธรรม” ขึ้นเพื่อให้ความเป็นธรรมยังคงอยู่และเมื่อเกิดความขัดสนจึงเกิดขโมยที่จิตใจจะละเมิดพระราชธา ดังนั้น “กฎหมาย” จึงปรากฏขึ้น...”^๔

คำตรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า “กฎหมาย” เป็น “สิ่งสมมติ” ที่ออกมาควบคุมเมื่อมีความไม่เป็นธรรมบังเกิดขึ้นและเกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องความเป็นธรรมให้คงอยู่ เป็น “เครื่องมือ” ที่เป็นนิตินิติที่ใช้ร่วมกันในสังคม โดยมี “ราชาผู้มีธรรม” เป็นบุคคลที่

ถูก “สมมติขึ้น” มาเป็นผู้ว่ากล่าวตักเตือนได้โดยชอบ ซึ่งมหาชนพร้อมใจกันแต่งตั้งผู้ประเสริฐสุด และทรงธรรมสูงสุดเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งธรรม เนื่องจากสัตว์ทั้งหลายนั้นจะต่างกันหรือเหมือนกันก็ด้วย (คุณ) “ธรรม” เท่านั้น มิใช่ นอกไปจาก “ธรรม” (มิใช่ด้วยยศศักดิ์ หรือสายสกุล) จะเห็นได้ว่ารากฐานที่แท้จริงของกฎหมายตามคำตรัสของพระพุทธเจ้าดังกล่าวมีด้วยกันสามประการ^๕ กล่าวคือ

ประการแรก คือ รากฐานที่ทำให้เกิดมีกฎหมาย กล่าวคือ รากฐานข้อนี้เกิดมาจากความไม่เป็นธรรม ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ได้ ความโลภ กิเลส ของบุคคลบางคนแต่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบเป็นความเสียหายแก่บุคคลอื่น จึงจำเป็นต้องมีการ “สมมติ” สิ่งที่มาจัดการและควบคุม

ประการต่อมา คือ รากฐานของเนื้อหาตัวบทกฎหมาย กล่าวคือ รากฐานข้อนี้มาจากความต้องการให้ธรรมที่มีอยู่แล้วแต่ได้ถูกละเลยหรือถูกเข้าใจคลาดเคลื่อนกลับคืนมาเพื่อให้สังคมสงบสุข และ

ประการสุดท้าย คือ รากฐานของตัวผู้ใช้กฎหมาย (ราชาผู้มีธรรม) กล่าวคือ รากฐานข้อนี้เป็นการกำหนดคุณธรรมของผู้ทำหน้าที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมให้สามารถทำหน้าที่เป็นไปเพื่อความยุติธรรมและประโยชน์สุขโดยรวมของคนในสังคม

ด้วยปัญหาทางกฎหมายที่กล่าวไว้ในหัวข้อก่อนและการระลึกถึงคุณค่าของหลักพุทธธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้กล่าวถึงเรื่องกฎหมายไว้อย่างลึกซึ้งดังที่กล่าวข้างต้นที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สุขในสังคมและก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนชีวิตมนุษย์ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์กับหลักการทางกฎหมาย

^๔ คนอง วังฝายแก้ว, การกำเนิดแห่งรัฐที่ปรากฏในอัครคณฺยสูตร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.gotoknow.org/post/504187>, [๕ เมษายน ๒๕๕๖]

^๕ นิมลพรรณ พิมพ์จุฑา, รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม, หน้า ๖-๗.

ทั้งเรื่องการบัญญัติกฎหมาย เนื้อหาของกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดรูปแบบกฎหมายที่เป็นไปตามหลักพุทธธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขอย่างแท้จริงให้กับสังคมและยังให้เกิดประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์และสามารถพัฒนามนุษย์ทุกคนผู้มีปัญญาให้สามารถพัฒนาทางด้านจิตและพัฒนาศักยภาพไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในที่สุด

๒. ผลการศึกษาวิจัย

๒.๑ ผลการศึกษาวิจัยเอกสาร^๖

จากการศึกษาวิจัยเอกสาร พบว่า กฎหมายของประเทศไทยแต่เดิมนั้นได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระธรรมศาสตร์ ต่อมาได้พัฒนาเป็นกฎหมายตราสามดวงในสมัยรัชกาลที่ ๑ ครั้นเมื่อกลุ่มประเทศตะวันตกล่าอาณานิคม สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกฎหมายให้นานาอารยประเทศยอมรับเพื่อไม่ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของชาวตะวันตก โดยนำเอาระบบกฎหมายทั้งแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และซีวิลลอว์ (Civil Law) มาผสมผสานกัน โดยกฎหมายที่ออกมาในสมัยแรกๆ กฎหมายไทยยังคงยึดถือเรื่องศาสนาและจารีตประเพณีเป็นสำคัญ แต่ครั้นเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ กฎหมายที่ออกมาได้รับอิทธิพลจากสำนักคิดกฎหมายบ้านเมือง (Historical School) จวบจนปัจจุบันกฎหมายกฎหมายที่ออกมาได้รับอิทธิพลจากสำนักกฎหมายเทคนิค (Technical law) ที่มีแนวคิดในการออกกฎหมายมาเพื่อจัดการบางอย่างและไม่ได้คำนึงในเรื่องศีลธรรมเท่าใด

สำหรับกฎหมายในทางพระพุทธศาสนานั้น พบว่า กฎแห่งกรรมและศีล ๕ เป็นกฎหมายสากลหรือกฎหมาย

ตามธรรมธรรมาชาติเริ่มแรกก่อนที่จะมีพระพุทธศาสนา กล่าวคือ กฎแห่งกรรมเป็นหลักการที่แสดงให้เห็นถึงหลักของการกระทำและผลของการกระทำว่าเมื่อทำเหตุไว้เช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น สำหรับศีล ๕ เป็นหลักการสากลที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ต่อมาในสมัยพระผู้มีพระภาคเจ้าการบัญญัติพระวินัยของพระองค์จะบัญญัติขึ้นเมื่อภิกษุมีความประพฤติที่ได้รับการติเตียนจากชาวโลก โดยเมื่อมีผู้มาบอกกล่าวกับพระพุทธเจ้าว่ามีภิกษุประพฤติผิดและชาวบ้านติเตียน พระพุทธเจ้าจะเรียกประชุมสงฆ์ถามความเห็นของสงฆ์เมื่อได้ข้อสรุปพระพุทธเจ้าจึงได้บัญญัติสิกขาบทขึ้น โดยสิกขาบททุกสิกขาบทต้องผ่านการประชุมสงฆ์ทั้งสิ้น พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทใดขึ้นเองโดยไม่ผ่านการประชุมสงฆ์ ซึ่งสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติจะมีการระบุทั้งข้อที่ควรประพฤติข้อที่ไม่ควรประพฤติ และโทษไว้ โดยเนื้อหาของสิกขาบทจะเป็นไปเพื่อให้ภิกษุมีความประพฤติที่อยู่ในกรอบความดีงามตามธรรมาชาติและไม่ให้มีความประพฤติที่ขัดกับธรรมาชาติอันจะได้รับการติเตียนจากชาวโลก สำหรับการบังคับใช้สิกขาบทนั้นพบว่าพุทธบริษัททั้ง ๔ ต่างมีส่วนร่วมในการบังคับใช้สิกขาบทเพื่อประโยชน์สุดท้ายคือให้ภิกษุมีความประพฤติที่ดีงามที่จะส่งเสริมการปฏิบัติให้ไปสู่จุดหมายทางพระพุทธศาสนาได้ ส่วนการตีความสิกขาบทว่าการกระทำของภิกษุเป็นความผิดหรือไม่นั้น เริ่มแรกพระพุทธเจ้าจะทรงเป็นผู้ตีความเป็นหลัก ต่อมาเมื่อมีภิกษุที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระธรรมและพระวินัยมากขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงมอบหมายให้ภิกษุผู้มีคุณธรรมและมีความรู้ด้านพระวินัยเป็นอย่างดีเป็นผู้ทำหน้าที่ตีความสิกขาบทแทน โดยภิกษุผู้ตีความสิกขาบทเรียกว่า พระวินัยธร แต่ทั้งนี้ภิกษุผู้ที่จะมาเป็นพระวินัยธรต้องได้รับการเห็นชอบจากสงฆ์ก่อน

สำหรับการศึกษาถึงปัญหาของกฎหมายไทยในปัจจุบันได้ทำการศึกษาในบริบททั้งการบัญญัติกฎหมาย

^๖ นิคมพรรัตน์ พิมพ์จุฑา, รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม, หน้า ๑๒๒-๑๔๘.

การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมาย พบว่า ทั้ง ๓ บริบทก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบกับคนในสังคมเป็นอย่างมากและทั้ง ๓ บริบทยังขาดหลักธรรมหลายประการ กล่าวคือ

๑) ขั้นตอนการบัญญัติกฎหมาย พบว่า

๑.๑) กรณีผู้ร่างกฎหมายและผู้พิจารณากฎหมาย ขาดหลักพุทธธรรมในเรื่องสัมมาทิฐิ กฎแห่งกรรม ทิริโธตตปปะ สีล ๕ ปัญญา ๓ ปราศจากอคติ ๔ อธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ หลักสุจริต ๓ สปัจริธรรม ๗ และหลักความรับผิดชอบ

๑.๒) กรณีเนื้อหากฎหมายขาดหลักพุทธธรรมในเรื่องกฎแห่งกรรม สีล ๕ มัชฌิมปฏิปทา

๑.๓) กรณีการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน ขาดหลักพุทธธรรมในเรื่องสาราณียธรรม ๖ หลักอภิธานียธรรม ๗ และหลักสังฆะ

๒) ขั้นตอนการบังคับใช้กฎหมาย พบว่า

๒.๑) กรณีผู้บังคับใช้กฎหมาย ขาดหลักพุทธธรรมในเรื่องสัมมาทิฐิ กฎแห่งกรรม ทิริโธตตปปะ สีล ๕ ปัญญา ๓ ปราศจากอคติ ๔ อธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ หลักสุจริต ๓ สปัจริธรรม ๗ และหลักความรับผิดชอบ

๒.๒) กรณีการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน ขาดหลักพุทธธรรมในเรื่องสาราณียธรรม ๖ หลักอภิธานียธรรม ๗ และหลักสังฆะ

๓) ขั้นตอนการตีความกฎหมาย พบว่า

๓.๑) กรณีผู้ตีความกฎหมาย ขาดหลักพุทธธรรมในเรื่องสัมมาทิฐิ กฎแห่งกรรม ทิริโธตตปปะ สีล ๕ ปัญญา ๓ ปราศจากอคติ ๔ อธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ หลักสุจริต ๓ สปัจริธรรม ๗ และหลักความรับผิดชอบ

๓.๒) กรณีการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน ขาดหลักพุทธธรรมในเรื่องสาราณียธรรม ๖ หลักอภิธานียธรรม ๗ และหลักสังฆะ

๒.๒ ผลการศึกษาวิจัยจากการสัมภาษณ์

ผู้ศึกษาวิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายและผู้ทรงคุณวุฒิทางพุทธศาสนา ได้ผลสรุปจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย^๗

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายจำนวนทั้งสิ้น ๖ ท่าน ได้แก่ คุณรสนา โตสิตระกูล สมาชิกวุฒิสภา คุณบรรเจิด สิงคะเนติ คณบดีคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ คุณจันทิมา ธนาสว่างกุล อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ คุณสุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครปฐม คุณโสต สุदानันท์ ผู้พิพากษารองหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดลำปาง และคุณสาวิตรี สุขศรี อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

๑. เรื่องการบัญญัติกฎหมาย แบ่งออกเป็น

๑.๑ การร่างกฎหมาย

๑) ร่างกฎหมายที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และศาลหรือองค์กรอิสระ กรณีนี้พบว่าหากเสนอโดยคณะรัฐมนตรีจะเป็นร่างกฎหมายที่มาจากกระทรวง ทบวง กรม โดยที่มิเนติกรของหน่วยงานนั้นเป็นผู้ร่างกฎหมายก็ดี หรือจ้างนักวิจัยมาร่างกฎหมายก็ดี พบว่า ผู้ร่างกฎหมายดังกล่าวยังร่างกฎหมายเพื่อประโยชน์หน่วยงานเป็นสำคัญและยังไม่เข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงของประชาชนหรือชุมชนที่มีส่วนต้องถูกบังคับใช้ตามกฎหมาย หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้ร่างกฎหมายยังไม่ได้มองประโยชน์สุดท้ายอยู่ที่ความเป็นธรรมต่อคนทุกฝ่ายในสังคม ผู้ร่างกฎหมายมุ่งแต่เพียงตอบสนองนโยบายหลักของตนเอง เป็นสำคัญ

^๗ ฌิมลพรรณ พิมพ์จุฑา, รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม, หน้า ๑๔๙-๑๖๘.

๒) ร่างกฎหมายที่เสนอโดยประชาชน แม้ว่าประชาชนจะมีสิทธิมีเสียงในการร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐซึ่งเป็นการยื่นเครื่องมืออย่างหนึ่งให้แก่ประชาชนที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศและมีส่วนร่วมในการที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายที่ตนร่างซึ่งเนื้อความกฎหมายมาจากสภาพปัญหาที่ประชาชนประสบและเห็นควรมีวิธีการแก้ปัญหาในแนวทางที่เขาได้รับความเป็นธรรมก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่าร่างกฎหมายที่เสนอโดยประชาชนนั้นมีส่วนน้อยมากที่จะผ่านการพิจารณาของรัฐสภาจนออกมาเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากประชาชนแม้จะรู้ว่าตนเองประสบกับปัญหาเช่นไร และควรที่จะมีวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับชุมชนหรือท้องที่ของตนอย่างไร แต่ก็มีข้อจำกัดที่ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบหรือวิธีการของการร่างกฎหมาย จำเป็นต้องมีหน่วยงานอิสระเข้ามาช่วยในเรื่องรูปแบบของร่างกฎหมาย ส่งผลทำให้เนื้อความตามความต้องการของประชาชนได้ถูกตัดทอนไปเพราะความไม่รู้ของผู้ที่ร่างกฎหมาย หรือถูกตัดทอนลงไปด้วยข้อจำกัดในเรื่องรูปแบบทางกฎหมาย

๑.๒ ขั้นตอนการพิจารณาร่างกฎหมาย

ขั้นตอนการพิจารณาร่างกฎหมายถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้กฎหมายออกมาใช้หรือไม่ ซึ่งผู้พิจารณาร่างกฎหมายที่สำคัญ คือ สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา แต่กลับพบว่าทั้งสองสภาต่างมีปัญหาในการพิจารณาร่างกฎหมายด้วยปัญหาสำคัญ คือ

๑) สมาชิกของทั้งสองสภาไม่มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอถึงหน้าที่ของตนในการเข้ามามีตำแหน่งทางการเมือง จึงยังไม่มีจิตสำนึกที่จะให้ความสำคัญแก่การพิจารณาร่างกฎหมายแต่ละฉบับที่เข้าสู่แต่ละสภา

๒) สมาชิกของทั้งสองสภาไม่มีความรู้ความเข้าใจ ถึงร่างกฎหมายแต่ละฉบับที่เข้ามาสู่การพิจารณาของแต่ละสภา และไม่มีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมถึงความ

เป็นมา ความสำคัญและผลกระทบของร่างกฎหมายเมื่อผ่านออกมาเป็นกฎหมายที่ต้องบังคับใช้ในสังคม

๓) สมาชิกของทั้งสองสภายังไม่มีจิตสำนึกต่อประโยชน์ส่วนร่วมของประเทศและคนในประเทศ และไม่ตระหนักถึงประโยชน์สุดท้ายของกฎหมายแต่ละฉบับ ที่ต้องอยู่บนฐานของความสงบสุขของสังคมและประชาชน ได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แต่สมาชิกของทั้งสองสภาส่วนใหญ่ยังคำนึงถึงประโยชน์ตนและประโยชน์พวกพ้องเป็นหลักจึงมุ่งที่จะพิจารณาแต่ร่างกฎหมายที่ให้ประโยชน์หรือเอื้อประโยชน์แก่ตนหรือกลุ่มคนของตนเท่านั้น

๔) สมาชิกของทั้งสองสภายังขาดจิตสำนึกของการดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องมุ่งประโยชน์ของประเทศและประชาชนในประเทศเป็นสำคัญ และขาดจริยธรรมของการดำรงตำแหน่งทางการเมืองในเรื่องหน้าที่ต่างๆ ที่สำคัญขาดความรับผิดชอบกับการใช้อำนาจหน้าที่ของตนทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

๒. เรื่องการบังคับใช้กฎหมาย

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาเรื่องการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยเป็นปัญหาระดับต้นๆ ที่ควรได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะองค์กรตำรวจ เป็นองค์กรหลักที่ได้รับการพูดถึงในเรื่องการปฏิรูปเพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพมาจากฐานแนวความคิดความเชื่อในเรื่องการเมืองการปกครองที่แต่เดิมให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐในการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างไม่มีขอบเขตจนกลายเป็นความเชื่อและแนวปฏิบัติที่ทำให้เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายตามอำเภอใจ แม้ว่าปัจจุบันกฎหมายจะได้บัญญัติควบคุมเรื่องการใช้อำนาจในการบังคับใช้กฎหมายก็ตาม นอกจากนี้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่ได้ผลคือการขาดความกล้าหาญทางจริยธรรม

ของผู้บังคับใช้กฎหมายที่จะบังคับใช้กฎหมายกับบุคคลทุกฝ่ายทุกองค์กรอย่างเสมอภาคกัน ซึ่งถือว่าเป็นความอ่อนแอทางด้านนิติภายในของตัวผู้บังคับใช้กฎหมาย และการถูกรอรับจากนักการเมืองที่มีผลประโยชน์ร่วมหรือมีผลประโยชน์ซ้อนทับกับผู้บังคับใช้กฎหมายก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายย่อหย่อนหรือละเลยที่จะบังคับใช้กฎหมายนั้นๆ

๓. เรื่องการตีความกฎหมาย

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาเรื่องการตีความกฎหมายนั้น ผู้ตีความกฎหมายคือศาลและการตีความกฎหมายของศาลในแต่ละศาลจะแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายเรื่องนั้นๆ มุ่งคุ้มครองเรื่องใด การตีความกฎหมายจึงต้องมุ่งไปที่จุดประสงค์ของกฎหมายที่นำมาตีความ โดยปัญหาการตีความกฎหมายที่พบที่สำคัญคือ

๓.๑ ผู้ตีความกฎหมายยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการตีความกฎหมายที่กว้างเพียงพอที่จะสามารถตีความกฎหมายได้ถูกต้องตรงต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือตีความกฎหมายที่ก่อให้เกิดการยอมรับของสังคมและก่อให้เกิดประโยชน์สุขโดยรวมของสังคมและคนในสังคม

๓.๒ ผู้ตีความกฎหมายยังขาดประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการตีความกฎหมาย กล่าวคือกฎหมายบางเรื่องเป็นกฎหมายที่ยังไม่มีการตีความมาก่อน ส่งผลทำให้การหาหลักในการตีความกฎหมายในเรื่องนั้นอาจไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนั้นหรือยังไม่สามารถทำให้ประชาชนหรือสังคมไม่รู้สึกเข้าใจกับการตีความกฎหมายในเรื่องนั้นๆ

๓.๓ ผู้ตีความกฎหมายบางท่านอาจตกอยู่ภายใต้การกดดันจากสังคมหรือกระแสสังคมในขณะนั้น จึงทำให้การตีความกฎหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งออกมาเป็นการตีความที่เอื้อต่อกระแสสังคมหรือเสียงส่วนใหญ่ของประเทศในขณะนั้น

๒) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางพุทธศาสนา^๔

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางพุทธศาสนาจำนวนทั้งสิ้น ๔ รูป/ท่าน ได้แก่ รท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร. อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยและพระเทพวิสุทธิกวี, ดร. อาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

๑. พุทธศาสนามีหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับหรือเกี่ยวเนื่องใกล้เคียงกับกฎหมาย ดังนี้

๑.๑ เรื่องกฎแห่งกรรม เนื่องจากเป็นกฎความจริงตามธรรมชาติที่ทุกสรรพสิ่งต่างต้องอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมนี้

๑.๒ เรื่องศีล เนื่องจากศีลเป็นหลักความประพฤติที่ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เป็นเรื่องการให้ความคุ้มครองที่ครอบคลุมในทุกมิติทั้งเรื่องร่างกาย ทรัพย์สิน เกียรติยศ ครอบครัว และเป็นเรื่องสากลที่มนุษย์ทุกคนต้องได้รับความคุ้มครองโดยไม่ขึ้นกับเพศ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนาของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม

๑.๓ เรื่องอิทธิณสมถะ เป็นหลักที่เกี่ยวกับวิธีการพิจารณาตัดสินเมื่อภิกษุได้กระทำผิด โดยมีเรื่องประณีประนอมซึ่งสามารถนำมาใช้กับกฎหมายได้

๒. พุทธศาสนามีหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาสนับสนุนในเรื่องกฎหมาย ดังนี้

๒.๑. เรื่องกฎแห่งกรรม เนื่องจากหากผู้ร่างและพิจารณากฎหมายมีความรู้และเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรม

^๔ ฌิมลพรรณ พิมพ์จุฑา, รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม, หน้า ๑๖๙-๑๗๘.

จะทำให้การร่างกฎหมายเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคม โดยรวมมากกว่าที่จะร่างกฎหมายหรือพิจารณากฎหมาย ที่เห็นแก่พวกพ้องของตนเอง ส่วนผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ตีความกฎหมายเข้าใจกฎแห่งกรรมก็จะทำให้สามารถ ตัดสินความผิดได้อย่างลึกซึ้งตรงต่อความผิดที่เกิดขึ้น

๒.๒ เรื่องศีล เนื่องจากศีลเป็นเรื่องกรอบ ของการประพฤติตนที่จะก่อให้เกิดความสงบสุขของสังคม และป้องกันการละเมิดกันทั้งในเรื่องร่างกาย ทรัพย์สิน ชื่อเสียง ครอบครัว และอื่นๆ จึงเป็นฐานที่ครอบคลุมใน การออกกฎหมายในแต่ละเรื่อง ส่วนผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ กฎหมายทั้งส่วนผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ตีความกฎหมาย หากมีความเข้าใจและเป็นผู้มีศีลก็จะทำให้การบังคับใช้ กฎหมายและการตีความกฎหมายเป็นไปโดยธรรมเพราะ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับกฎหมายก็จะไม่กล้าที่จะบังคับใช้ กฎหมายหรือตีความกฎหมายในลักษณะที่ผิดศีลเนื่องจาก เข้าใจเรื่องผลของการผิดศีลและกฎแห่งกรรมที่จะได้รับ

๒.๓ เรื่องหิริโอตตปละ เนื่องจากหิริโอตตปละ เป็นเรื่องความละอายและเกรงกลัวต่อบาปซึ่งเป็นเรื่อง ภายในจิตของแต่ละคน หากสามารถปลูกจิตสำนึกของ คนให้มีสิ่งนี้ได้ ความทุจริตหรือการคอร์รัปชันก็จะไม่

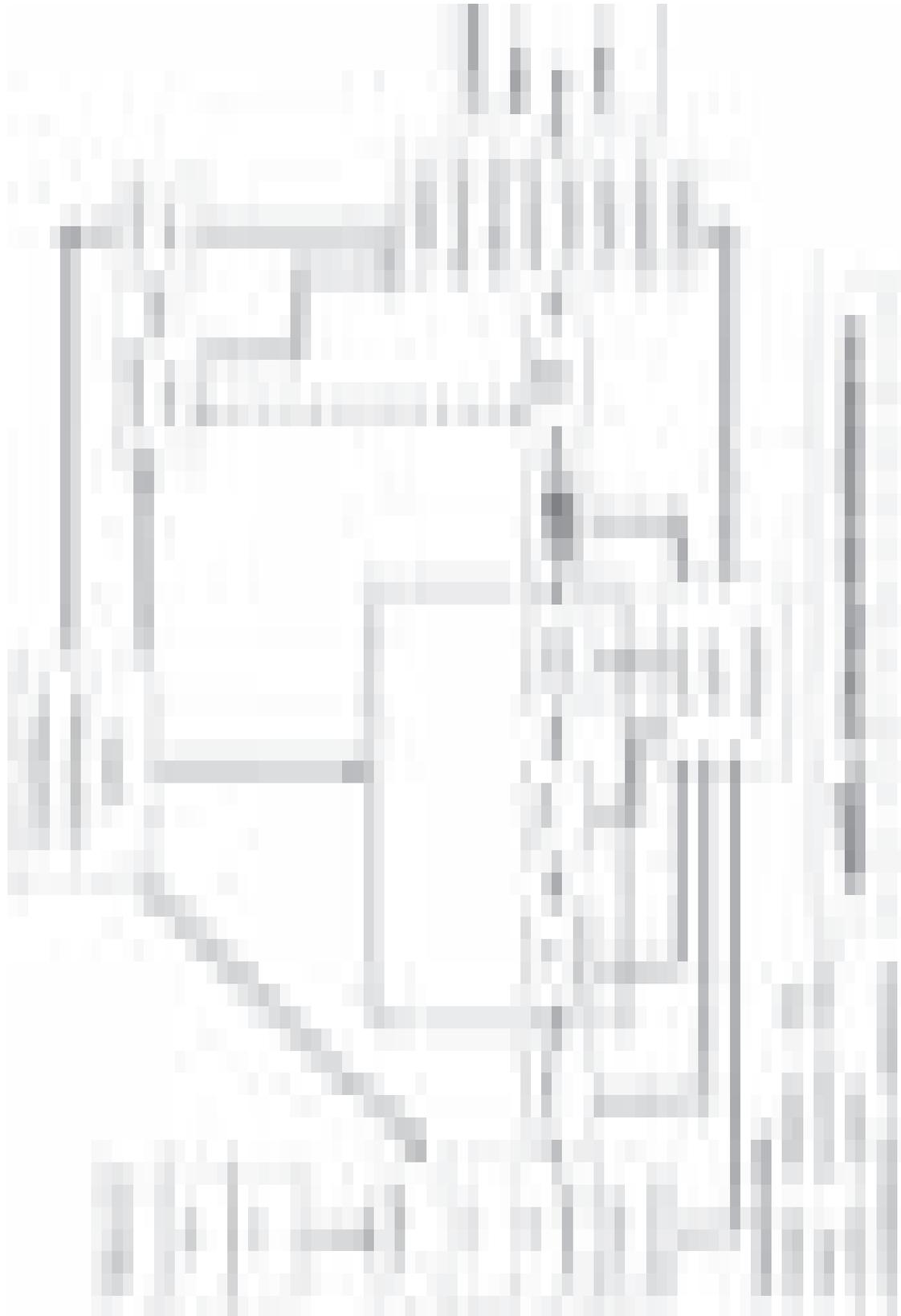
เกิดขึ้น การร่างกฎหมาย การพิจารณากฎหมาย การบังคับ ใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายจะเป็นไปเพื่อความ ถูกต้องดีงามและเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

๒.๔ เรื่องปราศจากอคติ ๔ เนื่องจากการ มีอคติ ๔ จะก่อให้เกิดการเอนเอียงไปในลักษณะต่างๆ ๔ ประการ คือ เอนเอียงเพราะรัก เอนเอียงเพราะโกรธ เอนเอียงเพราะไม่รู้ และเอนเอียงเพราะความกลัว ดังนั้น หากส่งเสริมหลักธรรมเรื่องปราศจากอคติ ๔ ให้แก่ผู้ปฏิบัติ หน้าที่ทางด้านกฎหมายจะทำให้สามารถบังคับใช้กฎหมาย และตีความตรงต่อความจริงที่สุด

๒.๕ เรื่องการตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ เนื่องจากหลักการตัดสินทั้ง ๘ ประการ เป็นหลักการตัดสิน ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์บุคคลและเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยรวม ดังนั้น ควรที่จะนำมาประกอบในการพิจารณา ตัดสินในทางกฎหมายด้วย

จากปัญหาการดังกล่าวข้างที่ได้จากการวิเคราะห์ เชิงเอกสารและจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย และพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบ กฎหมายตามหลักพุทธธรรมใหม่ ดังแผนผัง ดังนี้^๔

^๔ นิมลพรรณ ติมพ์จุฑา, รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม, หน้า ๑๘๔-๒๐๐.

จากรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรมที่ผู้วิจัยได้ออกแบบขึ้นข้างต้นนั้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. สาเหตุเริ่มต้นของการร่างกฎหมาย คือ มีสิ่งที่เกิดจากกรรมเกิดขึ้นและก่อให้เกิดปัญหาขึ้น โดยส่งผลให้ระดับปัจเจกชนหรือสังคมโดยรวมต้องเป็นทุกข์

๒. เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังที่กล่าวไว้แล้วในข้อ ๑ จึงมีความจำเป็นต้องสมมติบุคคลมาช่วยกำหนดระเบียบกติกาเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งประเทศไทยได้กำหนดบุคคลไว้ ๔ ประเภทที่สามารถกำหนดระเบียบกติกาหรือเสนอร่างกฎหมายได้ คือ คณะรัฐมนตรี ส.ส. ศาล และองค์กรอิสระ และประชาชนลงชื่อไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ คน เพื่อเสนอร่างกฎหมาย ดังนั้น บุคคลดังกล่าวจึงมีความสำคัญเป็นด้านแรกของการเกิดมีกฎหมายที่ดีที่จะใช้เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม ดังนั้นบุคคลดังกล่าวต้องมีคุณสมบัติของพระวินัยธร มีความรู้ความเข้าใจและมีคุณธรรมในเรื่องสัมมาทิฐิ กฎแห่งกรรม หิริโอตตปปะ ศีล ๕ ปัญญา ๓ ปราศจากอคติ ๔ อธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ หลักสุจริต ๓ และหลักสัปปุริสธรรม ๗ และการร่างกฎหมายทุกฉบับต้องดำรงเนื้อหาไว้ภายในกรอบของกฎหมายแห่งกรรม (กฎแห่งการกระทำ) ศีล ๕ และมีขณิมาปฏิบัติ และการอยู่ร่วมกันของผู้ร่างกฎหมายต้องปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ๖ อปริหานิยธรรม ๗ และหลักสังฆะ

๓. เมื่อร่างกฎหมายเสร็จแล้วผ่านเข้าไปพิจารณาในรัฐสภา (ส.ส. และ ส.ว.) บุคคลดังกล่าวต้องพิจารณากฎหมายให้ละเอียดรอบคอบโดยต้องพิจารณาว่าร่างกฎหมายที่ส่งมาให้พิจารณานั้นอยู่บนหลักของกฎหมายแห่งกรรม ศีล ๕ และมีขณิมาปฏิบัติ ด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ผู้พิจารณาร่างกฎหมายเป็นผู้มีคุณสมบัติของพระวินัยธร มีความรู้ความเข้าใจและมีคุณธรรมในเรื่องสัมมาทิฐิ กฎแห่งกรรม หิริโอตตปปะ ศีล ๕ ปัญญา ๓ ปราศจากอคติ ๔ อธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ หลัก สุจริต ๓ และหลักสัปปุริสธรรม ๗ และการอยู่ร่วมกันของผู้พิจารณาร่างกฎหมาย

ต้องปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ๖ อปริหานิยธรรม ๗ และหลักสังฆะ

๔. เมื่อกฎหมายได้ลงนามพระปรมาภิไธยและออกมาใช้บังคับเป็นกฎหมายแล้วกฎหมายต้องบังคับใช้กับทุกคนและเป็นไปเพื่อการอยู่โดยไม่ขัดกับธรรมชาติ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม และต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุดท้ายคือประโยชน์สุขของมวลมหาชน ทั้งนี้ ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องบังคับใช้กฎหมายโดยยังคงไว้ซึ่งหลักกฎหมายแห่งกรรม ศีล ๕ และมีขณิมาปฏิบัติ ด้วยเสมอ ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องมีคุณสมบัติของพระวินัยธร มีความรู้ความเข้าใจและมีคุณธรรมในเรื่องสัมมาทิฐิ กฎแห่งกรรม หิริโอตตปปะ ศีล ๕ ปัญญา ๓ ปราศจากอคติ ๔ อธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ หลักสุจริต ๓ และหลักสัปปุริสธรรม ๗ และการอยู่ร่วมกันของผู้บังคับใช้กฎหมายต้องปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ๖ อปริหานิยธรรม ๗ และหลักสังฆะ

๕. การตีความกฎหมาย ผู้ตีความกฎหมายต้องตีความกฎหมายตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายแต่ละประเภทเพื่อให้ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมายประเภทนั้นๆ และการตีความกฎหมายต้องเป็นไปเพื่อการอยู่โดยไม่ขัดกับธรรมชาติ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม และต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุดท้ายคือประโยชน์สุขของมวลมหาชน ทั้งนี้ การตีความกฎหมายยังต้องคงไว้ซึ่งหลักกฎหมายแห่งกรรม ศีล ๕ และมีขณิมาปฏิบัติ ด้วยเสมอ ผู้ตีความกฎหมายต้องมีคุณสมบัติของพระวินัยธร มีความรู้ความเข้าใจและมีคุณธรรมในเรื่องสัมมาทิฐิ กฎแห่งกรรม หิริโอตตปปะ ศีล ๕ ปัญญา ๓ ปราศจากอคติ ๔ อธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ หลักสุจริต ๓ และหลักสัปปุริสธรรม ๗ และการอยู่ร่วมกันของผู้ตีความกฎหมายต้องปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ๖ อปริหานิยธรรม ๗ และหลักสังฆะ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สร้างเครื่องมือหรือรายการตรวจสอบ (checklist) เพื่อนำมาตรวจสอบการบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายให้เป็นไปเพื่อความถูกต้อง ตรงต่อเจตนารมณ์และความเป็นธรรมทั้งยังเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและประโยชน์โดยรวมของสังคม ผู้วิจัยได้นำหลักของรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรมมาจัดทำเป็นรายการตรวจสอบ (checklist) เพื่อที่จะตรวจสอบใน ๒ ประเด็นดังต่อไปนี้

๑. เนื้อหาและวัตถุประสงค์ของกฎหมายให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม
๒. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายมีหลักธรรมตามรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม

รายละเอียดของรายการตรวจสอบในแต่ละประเด็นมีรูปแบบดังนี้

๑. รายการตรวจสอบ (checklist) เนื้อหาและวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

รายการตรวจสอบเนื้อหาของกฎหมายนี้ทำขึ้นเพื่อให้ผู้ร่างกฎหมายและผู้พิจารณากฎหมายมีกรอบในการร่างกฎหมายและพิจารณาร่างกฎหมายว่ากฎหมายที่ร่างหรือกฎหมายที่พิจารณานั้นอยู่ในกรอบของหลักการใน “รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม” ที่ต้องมีพิจารณาเรื่องกฎแห่งกรรม ศีล ๕ มัชฌิมาปฎิปปทา และประโยชน์สุขโดยรวมของสังคมและมหาชน

ตารางที่ ๑ รูปแบบรายการตรวจสอบเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

ร่างกฎหมาย	เนื้อหาและวัตถุประสงค์ของกฎหมาย				หมายเหตุ
	กฎแห่งกรรม*	ศีล ๕**	มัชฌิมาปฎิปปทา***	การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกื้อกูลทั้งมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขโดยรวมฯ	
๑. ร่าง พ.ร.บ. ...					
๒. ร่าง พ.ร.บ. ...					
๓. ร่าง พ.ร.บ. ...					
๔. ร่าง พ.ร.บ. ...					

นิยามศัพท์ในรายการตรวจสอบ

๑) กฎแห่งกรรม หมายความว่า กฎหมายที่มีลักษณะเป็นไปเพื่อให้คนในสังคมเห็นถึงสัดส่วนของการกระทำและผลของการกระทำอย่างชัดเจนและเหมาะสม กล่าวคือ

๑.๑) กรณีที่เป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญามีการกำหนดโทษได้เหมาะสมกับการกระทำ ซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษตามควรแก่การที่ได้กระทำลงไป และเป็นการป้องปรามไม่ให้ผู้อื่นกระทำความผิดนั้น

๑.๒) กรณีเป็นกฎหมายทางแพ่งหรือพาณิชย์ มีการกำหนดหลักการตอบแทนที่ได้สัดส่วนกับการที่ได้กระทำลงไป ไม่เป็นการค้ำกำไรเกินควร ไม่เป็นการเบียดบังทรัพยากรธรรมชาติเกินกว่าที่ต้องใช้สอยและเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะสมดุลและยั่งยืน

๒) ศิล ๕ หมายความว่า กฎหมายที่มีลักษณะไม่เป็นการคุกคามและเป็นไปตามหลักการคุ้มครองและก่อให้เกิดความมั่นคงในประเด็นต่อไปนี้

๒.๑) คุ้มครองและก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต

๒.๒) คุ้มครองและก่อให้เกิดความมั่นคงในทรัพย์สิน

๒.๓) คุ้มครองและก่อให้เกิดความมั่นคงในครอบครัว

๒.๔) คุ้มครองและก่อให้เกิดความมั่นคงในชื่อเสียง

๒.๕) คุ้มครองและก่อให้เกิดความมั่นคงในเรื่องสุขอนามัยทั้งสุขอนามัยทางกายและสุขอนามัยทางจิตใจ

๓) มัชฌิมาปฏิปทา หมายความว่า กฎหมายที่มีลักษณะที่ไม่มอมเมาให้คนในสังคมหลงหรือติดกับวัตถุทางสังคมมากไปกว่าการมีไว้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ตามสภาพฐานะของตน หรือต้องไม่เป็นกฎหมายที่ทำให้คนสังคมหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมต้องทุกข์เกินไป และกฎหมายฉบับนั้นต้องไม่เอื้อประโยชน์ให้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมได้ประโยชน์เพียงกลุ่มเดียว

จากรายการตรวจสอบ (checklist) เนื้อหาของกฎหมายและนิยามศัพท์ของรายการตรวจสอบ (checklist) เนื้อหากฎหมายดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบกับกฎหมายที่สังคมตั้งประเด็นถึงความเหมาะสมในการออกมาบังคับใช้ และกฎหมายที่ได้ออกมาบังคับใช้แล้วและก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม ดังต่อไปนี้

๑. ร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องจากการชุมนุมทางการเมือง การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน พ.ศ. ... (ผู้วิจัยขอใช้ศัพท์ว่า ร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯ)

๒. ร่างพระราชบัญญัติให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งของประเทศ พ.ศ. (ผู้วิจัยขอใช้ศัพท์ว่า ร่าง พ.ร.บ.เงินกู้ฯ)

๓. กฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้งเสรี
เมื่อนำกฎหมายดังกล่าวมาตรวจสอบจากรายการตรวจสอบเนื้อหากฎหมาย พบรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๒ การตรวจสอบเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่พบในปัจจุบัน

ร่างกฎหมาย	เนื้อหาและวัตถุประสงค์ของกฎหมาย				หมายเหตุ
	กฎแห่งกรรม*	ศีล ๕**	มัชฌิมาปฏิปทา***	การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกื้อกูลทั้งมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขโดยรวมฯ	
๑. ร่าง พ.ร.บ. นิรโทษกรรมฯ	×	×	×	-	
๒. ร่าง พ.ร.บ. กู้เงินฯ	×	-	×	-	
๓. กฎหมาย เกี่ยวกับการ ทำแท้ง	×	×	×	×	

ความหมายของสัญลักษณ์จากตารางตรวจสอบเนื้อหากฎหมาย

- × หมายความว่า ไม่ครบองค์ประกอบของศีล ๕ หรือ ไม่ตอบสนองต่อดำรงไว้ซึ่งศีล ๕
- / หมายความว่า ครบองค์ประกอบของศีล ๕ หรือ ตอบสนองต่อการดำรงไว้ซึ่งศีล ๕
- หมายความว่า ข้อมูลไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะสรุปได้

๒. รายการตรวจสอบ (Checklist) หลักธรรมของผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายตามรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรมหรือไม่

รายการตรวจสอบในส่วนนี้ จะเป็นการตรวจสอบว่า

ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายมีหลักคุณธรรมในตนและมีการพัฒนาตนให้มีคุณธรรมตามที่กำหนดไว้ในรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรมแล้วหรือยัง โดยผู้วิจัยได้ออกแบบรายการตรวจสอบ ดังนี้

ตารางที่ ๑ รูปแบบรายการตรวจสอบหลักธรรมของผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมาย

ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ทางกฎหมาย	หลักธรรมที่ควรมีอยู่ในตน									หลักธรรม ในการอยู่ร่วมกัน		
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๑. ผู้ร่างกฎหมาย												
๒. ผู้พิจารณาร่างกฎหมาย												
๓. ผู้บังคับใช้กฎหมาย												
๔. ผู้ตีความกฎหมาย												

นิยามความหมายของตัวเลขและสัญลักษณ์

- หมายเลข ๑ หมายถึง หลักธรรมเรื่องสัมมาทิฏฐิ
- หมายเลข ๒ หมายถึง หลักธรรมเรื่องกฎแห่งกรรม
- หมายเลข ๓ หมายถึง หลักธรรมเรื่องหิริโอตตปปะ
- หมายเลข ๔ หมายถึง หลักธรรมเรื่องปัญญา ๓
- หมายเลข ๕ หมายถึง หลักธรรมเรื่องปราศจากอคติ ๔
- หมายเลข ๖ หมายถึง หลักธรรมเรื่องพรหมวิหาร ๔
- หมายเลข ๗ หมายถึง หลักธรรมเรื่องอิทธิบาท ๔
- หมายเลข ๘ หมายถึง หลักธรรมเรื่องสุจริต ๓
- หมายเลข ๙ หมายถึง หลักธรรมเรื่องสัปปุริสธรรม ๗
- หมายเลข ๑๐ หมายถึง หลักธรรมเรื่องสาราณียธรรม ๖
- หมายเลข ๑๑ หมายถึง หลักธรรมเรื่องอปริหานิยธรรม ๗
- หมายเลข ๑๒ หมายถึง หลักธรรมเรื่องสังฆะ

- สัญลักษณ์ × หมายถึงความว่า ยังไม่มีคุณธรรมข้อนั้น
- สัญลักษณ์ / หมายถึงความว่า มีคุณธรรมข้อนั้นครบถ้วนแล้ว
- สัญลักษณ์ * หมายถึงความว่า มีคุณธรรมข้อนั้นในบางเรื่อง

สำหรับรายการตรวจสอบ (checklist) หลักธรรมของผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายและนิยามความหมายของตัวเลขนรายการตรวจสอบ (checklist) หลักธรรมของผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายดังกล่าว ควรนำไปตรวจสอบบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายเพื่อให้ทราบว่าบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายมีหลักธรรมที่ครบถ้วนเพียงพอที่จะมาเป็นบุคคลที่ต้องมาปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายหรือยัง และควรพัฒนาคุณธรรมในเรื่องใดที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างตรงต่อจุดหมายสุดท้ายคือการปฏิบัติหน้าที่ให้โดยดำรงกฎหมายให้อยู่ภายใต้หลักการของเรื่องกฎแห่งกรรม คือ ๕ มัชฌิมาปฏิปทา และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเกื้อกูลกันทั้งมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของการอยู่ร่วมกันของมวลมนุษยชาติและพัฒนาตนไปสู่จุดหมายสูงสุดตามรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรมที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

๓. สรุป

จากผลการศึกษาวิจัย การสร้างรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม รายการตรวจสอบเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของกฎหมาย และรายการตรวจสอบหลักธรรมของผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมาย ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหากนำรูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม รายการตรวจสอบเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของกฎหมาย และรายการตรวจสอบหลักธรรมของผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายมาใช้จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนของวงการกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมและประโยชน์ต่อประชาชนและสังคมโดยรวม กล่าวคือ ในส่วนประโยชน์ของวงการกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจะสามารถตรวจสอบการร่างกฎหมาย การพิจารณาร่างกฎหมาย เนื้อหากฎหมายที่ตรงต่อบริบทของสังคมไทยและเป็นไปเพื่อความเป็นธรรมอย่างแท้จริงคือเนื้อหาของกฎหมายแต่ละฉบับที่ร่างและแต่ละฉบับที่ผ่าน

การพิจารณาจากรัฐสภาจนออกมาเป็นกฎหมายบังคับใช้นั้นต้องมีเนื้อหาที่ไม่เป็นการละเมิดชีวิต ไม่เป็นการละเมิดทรัพย์สิน ไม่เป็นการละเมิดความสัมพันธ์ในครอบครัว ไม่เป็นการละเมิดชื่อเสียงเกียรติยศ และไม่เป็นการละเมิดให้เกิดขึ้นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยทั้งร่างกายและจิตใจ ทั้งยังสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างสมมูลกับการกระทำที่ทำได้ตามหลักกฎหมายและเป็นการป้องปรามไม่ให้ผู้อื่นกระทำความผิดตามเพราะเห็นผลร้ายจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังป้องกันไม่ให้กฎหมายที่ออกมาเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไปจนเกิดความสมมูล หรือเป็นการทำลายสิ่งมีชีวิตอื่นหรือเป็นการทำลายธรรมชาติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ในส่วนของบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายทั้งผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ตีความกฎหมายก็สามารถตรวจสอบความรู้และคุณธรรมในบุคคลดังกล่าวได้เพราะรายการตรวจสอบผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายจะเป็นสิ่งคอยกระตุ้นเตือนบุคคลดังกล่าวให้ต้องดำรงไว้ซึ่งหลักคุณธรรมและหน่วยงานสามารถนำผลจากรายงานการตรวจสอบมาจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายได้อย่างตรงกับความ เป็นจริงมากขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าหากบุคลากรทุกคนที่ปฏิบัติหน้าที่ในวงการกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมมีความเห็นที่ถูกต้องตรงต่อเรื่องกฎแห่งกรรมและการหลงเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏนับกับนับกลับจนไม่สามารถประมาณและไม่สามารถที่จะระลึกได้ จะมีการเปลี่ยนแปลง ลึกลงไปถึงระดับของจิตวิญญาณซึ่งจะแสดงออกมาเป็นการเข้าใจสรรพสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องและมีพฤติกรรมใหม่อย่างสิ้นเชิง จะส่งผลทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรดังกล่าวจะมีได้ปฏิบัติหน้าที่เพียงให้คิดความหรือความทุกข์ของคุณความยุติธรรมเพียงความยุติธรรมภายนอกเท่านั้น แต่จะทำให้ทุกข์ของคุณความยุติธรรมจนเป็นการยุติธรรมไม่ให้เกิดเป็นเวรที่ไม่สามารถยุติได้อีกด้วย โดยทำให้ใจของคุณความ

สมยอมต่อกันไม่ให้ตกตะกอนหลงเหลือเป็นพลังงานที่เป็น
เชื้อให้ต้องกลับมาแก้แค้นกันอีก การปฏิบัติหน้าที่ของ
บุคลากรดังกล่าวจึงเป็นไปเพียงเพื่อยุติกรรมของคู่ความ
และการสร้างบารมีให้ตนเท่านั้น เรื่องการรับสินบน การ
กระทำเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่ไม่ควรได้ การคอร์รัปชัน
การกระทำผิดต่อหน้าที่จะไม่หลงเหลืออยู่ในความคิดของ
บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเลย เพราะการกระทำ
เช่นนั้นเป็นการทำลายภพชาติและคุณค่าความเป็นมนุษย์

ของเขาเอง และการเข้าใจกฎแห่งกรรมและการวนรอบ
เกิดตายที่มากมายจนนับไม่ถ้วน ชื่อเสียง เกียรติยศ เงินทอง
หน้าตาทางสังคม การแข่งขัน การชิงดีชิงเด่น จะเป็นเรื่อง
ไร้สาระและเป็นการกระทำที่โง่เขลาเป็นอย่างยิ่งในการ
ใช้ชีวิต บุคลากรดังกล่าวจะมุ่งทำประโยชน์และเกื้อหนุน
แก่มนุษยชาติทั้งหมด มุ่งต่อการช่วยเหลือและมีจิตใจที่
กว้างขวางเป็นที่ตั้งไม่เป็นเหตุก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือ
การทำร้ายผู้อื่นอย่างโหดร้าย

บรรณานุกรม

- คะนอง วังฝายแก้ว. การกำเนิดแห่งรัฐที่ปรากฏในอรรถกถาสุตต. [ออนไลน์]. Khanong Wangfaikaew. **Kankamnoed haeng Rat thi Prakot nai Agganyasutta**. แหล่งที่มา : <http://www.gotoknow.org/posts/504187> [๕ เมษายน ๒๕๕๖]
- นิมลพรรณ พิมพ์จุฑา. ๒๕๕๖. รูปแบบกฎหมายตามหลักพุทธธรรม. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. / Nimolphan Phimchutha. 2013. **A Model of Law according to the Buddhist Principles**. Ph.D. Dissertation in Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- สมยศ เชื้อไทย. ๒๕๕๑. **ความรู้กฎหมายทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔ แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน. / Somyot Chueathai. 2008. **General Knowledge of Law**. 14th revised and enlarged ed. Bangkok: Winyuchon Publishing House.
- สมยศ เชื้อไทย. ๒๕๕๖. **นิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน. / Somyot Chueathai. 2013. **Philosophy of Law**. 12th revised and enlarged ed. Bangkok: Winyuchon Publishing House.